

A *politikai* a szerző szerint „Schmittnél mindig potenciálisan jelen levő konfliktus és ellentmondás színtere, amely ellentmondás emberi természetünkkel adatott”. (133–134.) A politikai tehát az ember sorsa, mely elől nem menekülhet. A politikai színtere, az állam pedig „olyan mértékadó politikai egység, mely a barát-ellenség csoportosítás alapján áll fenn, és amelynek alapját az egyesülés-szétválás intenzitása képezi. Az állam fő jellemzője – írja a szerző – tehát az az egység, mely a belső ellentétek fölött létezik, és a külső viszonyokban maga döntheti el, hogy ki az ellenség, mely jogáról egyetlen állam sem mondhat le, főképp, ha az az ő egységét, saját létezését veszélyezteti. (139.) Az itt érintett alapvető szempontok elemzésében láthatjuk a szerző legfontosabb egyéni kutatási eredményeit és számos alkotó hozzájárulását. Ilyenek például a *politikai* fogalmának a schmitti életművön belüli változásainak értelmezése, a fogalom központi jelentősége melletti érvelés, illetve magyar megfelelőire tett javaslatok áttekintése, a fogalom kortárs értelmezéseinek részletes bemutatása, valamint a magán- és nyilvános ellenség közti különbségtétel klasszikus nyelvbéli etimológiájának és szemantikájának filológiai elemzése.

A kötethez alapos irodalomjegyzék, illetve név- és tárgymutató is tartozik, amelyek megkönnyítik

a témában való tájékozódás lehetőségét, és a kötet használatát. Hasonlóképpen hasznos a kötet tartalmának román és angol nyelvű összefoglalója.

A mű kidolgozottságát és az elemzésekben megmutatkozó alapos munkát nagyra értékeljük, és ennek alapján a kötetet mindenkinek, aki az utóbbi ötven év politikai eszmetörténetének fontos mozzanatait, illetve személyesen Carl Schmitt politikai filozófiája iránt érdeklődik, elolvasásra ajánljuk. Tódor Imre munkáját elsősorban eszmetörténeti teljesítménynek tekintjük, és úgy véljük, hogy a politikai filozófia elméleti szempontja az eszmetörténeti mellett csak másodlagos, alárendelt szerepet játszik. A szerző elfogadja Schmittnek azt az álláspontját, hogy a jogi és politikai elméletek csak adott kor és társadalom konkrét problémáinak összefüggésében értelmezhetők, s ezért nem vizsgálja azt a korábban említett alapvető politikai filozófiai kérdést, hogy milyen következményekkel járna a schmitti politikai filozófiai álláspont és politikakonstrukció elfogadása, milyen általános érvek szólhatnak elfogadása, illetve elutasítása mellett. Egy ilyen elemzés fontos további adalékokkal szolgálhatna a mai Schmitt-recepció kritikusabb megítélésére nézve is.

Ungvári Zrínyi Imre

A szubjektum filozófiája a de(kon)strukció horizontjában

Lurcza Zsuzsanna: Kulturális identitás és de(kon)strukció. Egyetemi Műhely Kiadó, Bolyai Társaság – Kvár 2014. 167 old.

Az előttem álló könyvre tekintve az első olvasás időbeli behatároltságával szemben a végtelenbe futó élmények kavalkádja idéződik fel bennem, a dekonstruálásra megidézett Szubjektumban. A korszerű jelző ezen a ponton is abszolút korszerűtlennek bizonyul, miközben egy hangsúlyosan radikalizáló/radikalizálódó textus világába nyerhetünk betekintést. A „rólam szól, magamnak akarom” ereje e könyv esetében nem a klasszikus

módon von be az olvasásba, a végére érve pedig (ha az utolsó fejezet utolsó lapját utolsónak nevezhetjük) már a millióra szabdalt gondolataink mezején kell keresgelnünk a saját Szubjektumunk szilánkjait (is), akár meglepő ez, akár nem.

Lurcza Zsuzsanna *Kulturális identitás és de(kon)strukció* címmel az Egyetemi Műhely Kiadó Doktori dolgozatok sorozatában 2014-ben Kolozsváron megjelent kötete szerkezetileg

három fejezetre tagolódik: Meta(fizika)-filozófiák; Metafizika-politika; Melléklet. (Poszt?) posztModern: az „előtt”-ön és az „után”-on „innen” és „túl”. E fejezetekben, a szerzőt idézve, tematikailag „a nagy horderejű filozófiai erőfeszítések során destruált és dekonstruált, de valamiképp minduntalan rehabilitált *szubjektum* filozófiájának és kritikájának néhány vonatkozását körvonalazom a kortárs metafizika-kritika és az ún. metafizika-politika horizontjában”. (7.)

A *Bevezető egy bevezetéshez* felvázolja azt a problematikát, mely az utóbbi évtizedekben egy kritikus állapotot eredményezett, főleg a humán tudományokon belül. Kérdéssé válik ugyanis az a metafizikai hagyomány és beállítódás, mely elsősorban a sajátos fogalmi rendszere által tört metodológiai utat magának az évezredekben keresztül. Tulajdonképpen a „Mi a valóság?” kérdés illuzórikus jellegére való rávilágítás az, ami elvezet a valóságkép, az aktualitásélmény és a korszerűség fogalmak Nietzsche, Heidegger és Gadamer által már kiemelt megkonstruáltságának a felismeréséhez. Vagyis „a jelen nincs jelen, és a valóság nem a valóság, inkább egyfajta fantomvalóság, ugyanakkor etnocentrikus, hierarchikus, hauntológikus kapitális valóság”. (12.)

A modernizmus koncepcióinak ellehetetlenülését és a válságérzet felhalmozódásán és dominanciáján túlható igény jelenlétét a posztmodern és a poszt-posztmodern születése igazolja, mely nem magát a meghaladást, hanem annak iránylehetőségeit hangsúlyozza. Ezen alapgondolatra épül fel a tanulmány, mottóként kezelve az alábbi Heidegger-idezetet: „a filozófia mint a »fordított világ« tudománya az alapfogalmakban egyáltalán nem bízhat.”

A *Bevezetésben* a fenti problematika az identitás, a kultúra, a szubjektum, a kulturális identitás, valamint a kulturális sokféleség fogalmak köré szerveződik, anélkül hogy a szerző valamilyen elméletalkotó szándékkal rendelkezne. A terület interdiszciplináris jellegéből adódóan az elmúlt évtizedekben e fogalmak más és más meghatározásainak, illetve azok párbajának lehettünk tanúi, mely fokozta az univerzalizáló definíció

megadására való törekvést, ám ugyanakkor a töredezettség és differenciálódás magasabb fokát eredményezte.

Etikai-politikai-jogi vonatkozásban a politikai diskurzus mibenléte kérdőjeleződik meg, lévén, hogy a rendszer egyik alappillére, az identitás már nem egy adottnak vélt fogalomrendszer, illetve az európai filozófiai hagyomány és gondolkodásmód felől tételeződik. Derrida álláspontjára alapozva a cél tehát csakis „a hagyományos szemléletrendszer totalizáló, azonosító, előíró és univerzalizáló »lényegének« dekonstrukciója” lehet. (18.)

Az első fejezet strukturális szempontból a fordított logika szerint épül fel, az egység felदारabolásából kiindulva a De-KonstrAkción, melyet már az alfejezetek tagolása is jelez: (1.1.) Tétélezett egység(ek) differenciálódásának filozófiai: Hegel; (1.2.) A kalapács filozófiája: „korszerűtlenség” és de-(Kon)strukció – a fennálló értékek aktív felszámolása mint teremtőerő; (1.3.) Destrukció és dekonstrukció – kérdések az eredet, a jelenlét és a szubjektum körül; (1.4.) Hermeneutikai destrukció és dekonstrukció; (1.5.) A dekonstrukció mint radikalizált „korszerűtlenség”, avagy a saját pusztulás affirmációja, valamint (1.6.) De-KonstrAkción.

Az első fejezetben körvonalazott metafizikai keret a semmi és a lét vonatkozásában kellő módon emeli ki az egyazonosság és egység kérdésfelvetés relevanciáját, elsősorban a hegeli dialektika spekulatív igazságként megfogalmazott tétele keretében, mely az azonosságot és egységet a különbség fölé emeli, továbbá betekinhetünk e dialektika heideggeri, gadameri, valamint derridai továbbgondolásába. A létmód és az egzisztenciális karakter irányának taglalása elvezet az identitás és nem identitás közt húzódo ellentmondásosság logikai problémájáig, valamint a nyugati metafizikai hagyomány felülírásának igényéig, feltéve olyan lényegi kérdéseket, mint a „Metafizikai-e a metafizika meghaladásának programja?”, „Miben áll a filozófia mint a fordított világ tudománya?”, „Tétélezhető-e még egyáltalán az (id) entitás, amelyet (ki)fordítunk?”, „Mit fordítunk és

hova?”, „Miért kell a meta, a hyper, az über, az el?”, „Ki lehet-e lépni a kilépésből?” Nietzsche „korszerűtlen” destruktív kalapácsfilozófiájából kiindulva dekonstruálódik a dekonstrukció fogalma is, a szerző jelentős hatásokat emelvé ki a heideggeri destrukcióprogram differenciafilozófiájából, valamint a gadameri hermeneutika új filozófiai horizontokat megnyitó beállítódásából. Kiemelendő az a gondolati folytonosság és követhetőség, aminek a kontextusában a derridai dekonstrukció felvázolódik. Lényegi hangsúly kerül ugyanis az alapvető szemléletbeli eltérések mellett azok közös pontjaira is, így a dekonstrukció nem csupán mint totális szemléleti elkülönződés mutatkozik meg; a rétegekre szakítás és az „Abbauen” koncepcionális jellegéből adódóan nem beszélhetünk soha tulajdonképpeni szerkezeti egységekről, sőt a folyamat végéig, avagy a fogalom eredetéig sem érhetünk el soha. A „túl” paradoxon végevesztett kísértése tehát kétségtelenül fölöttünk lebeg magára váratra.

A szubjektum kérdéskörét illetően a benne rejlő lehetőségek világítódnak meg immár nem egy újrafogalmazás által, hanem a fogalom dekonstrukcióján keresztül, mely „a meghasadással, a belső elmozdulással, az el-különböződéssel, a nyommal, a nyomok nyomával, a disszeminációval ragadható meg”. (70.) E nézőpont alapján vázolódnak fel a dekonstrukció-program mibenléte és feladata, melyet a művelet a „plus d'une langue”, a nyelvet meghaladás jellegének akadályai ellenére igen jelentős könnyedséggel ír le a szerző.

A második fejezet már a nyugat-európai filozófiai hagyomány, a nyugati metafizika fogalmi rendszerei és a nyugati társadalmi-politikai rendszerek, valamint intézményi struktúrák között fennálló komplex kapcsolatrendszer keretein belül vállalkozik annak a párhuzamnak a felállítására, ami az ún. metafizikapolitika és a metafizika között húzódik. Ezen belül nyolc alfejezet különül el: (2.0.) Bevezető. Metafizika és metafizikapolitika; (2.1.) A posztmodern mint a modernizmus hauntológiája; (2.2.) A posztmodern mint a kulturális egység és különbözőség

kérdése: Lyotard kontra Rorty; (2.3.) A posztmodern és „után”-jának „aktualitása”; (2.4.) Az „a kultúra” dekonstrukciói; (2.5.) A „cultivating identity” dekonstrukciója; (2.6.) „Új” konstelláció, régi fogalmak: kultúra és kulturális sokféleség – clean and superclean; (2.7.) „Egyesülve a sokféleségben” – avagy a sokféleség mint ez egység jelszava?; (2.8.) Egység, Európa, identitás – metafizikapolitika és dekonstrukció.

J.-F. Lyotard posztmodern szemléletére, valamint J. Derrida dekonstrukciójára építve itt azon radikális szemléletváltási igény fogalmazódik meg, amelyen szűkebb értelemben a modernről a posztmodernre való átmenetet értjük. Tulajdonképpen annak a nyugat-európai felfogásnak a kritikájáról beszélünk, ami a szubjektum, a szubjektum kultúrája, identitás, önazonosság, egységsszemlélet, nemzetállam, demokrácia, kolonizáció stb. kulcsfogalmak köré szerveződik. A szubjektum megingása a 20. század második felétől futótűzként égette fel az előbbi fogalomlánc elemeit, forradalmasítva a poszt(posztmodernizmus) paradoxális utóját, mely áthidalta mind a politikai, mind gazdasági, társadalmi és kulturális szférába. A nyugati társadalmak válságjelenségeiből való kilábalás a szerző nézőpontjában sem mehet végbe egy egységsszempontról, azonosságcentrikus és metafizikai identitáson alapuló gondolkodásmód rögzített keretén belül, a hangsúly így a hagyományos beállítódással való radikális szakításra tevődik a mindennapi élet játékterében is.

Végül a harmadik fejezet a metafizika és a meghaladás fogalmaiban gyökerező kitekintő kérdésekkel, a fogalmi rendszer problematikájára való rámutatással, valamint a kulcsfogalmak összekapcsolásával „nyit ajtót” az olvasónak az önmeghaladás felé. Annak ellenére, hogy a posztmodern jelenség által jelölt heterogenitás, differenciálódás és eldönthetetlenség által tökéletesen ellenáll a kategorizálás fogalmának, mégis sikerül átlátható képet kapnunk arról, hogy miben is áll az elgondolt paradigmaváltás, a megfogalmazatlan (megfogalmazhatatlan).